

VASILE CHIRICA, DUMITRU BOGHIAN, *Arheologia preistorică a lumii. Paleolitic – Mezolitic*, Bibliotheca Archaeologica Iassiensis XII, Editura Helios, Iași, 2003, 308 p. + 32 fig.

Lucrarea de față, apărută în binecunoscuta serie B.A.I., cuprinde 9 capitole, fiecare cu mai multe subcapitole, bine structurate, de-a lungul cărora informația urmează un curs logic, ușor de urmărit. Astfel, paginile cărții se deschid cu o firească *Introducere* (p. 5–8), în care autorii volumului țin să sublinieze atât unele principii terminologice privitoare la complexe realități arheologice puse în evidență pe spațiul vast avut în discuție cât și unele considerații de natură metodologică.

Capitolul I (p. 9–20), *Cuaternarul. Limite. Periodizare*, își propune și reușește, credem noi, tratarea unor probleme deosebit de importante pentru înțelegerea Paleoliticului în sens larg. Firesc, abordarea unui asemenea subiect nu se putea face fără a se insista pe limitele primei perioade a Cuaternarului, respectiv Pleistocenul, perioadă în care, în sens general, se înscrie și Paleoliticul. Bazat pe o frază concisă, pe un discurs clar, acest capitol pune în evidență complexitatea problemelor de natură paleoclimatică, identificate în această perioadă, probleme de care, în bună măsură este legată și cronologia relativă a Paleoliticului. Prezentarea fenomenelor glaciare, înregistrate la nivel continental în legătură cu fenomenele paleoclimatice de pe celelalte continente (p. 10–11), utilizarea terminologiei actuale a Pleistocenului superior, bazată pe existența a două perioade *Pleniglaciare* și a unei perioade *Interpleniglaciare* legate pe cât posibil de mai vechea subdivizare a *Würm*-ului, ca și inserarea a două tabele sintetice cu privire la „corelații cronologice între perioade geologice, paleoclimatice, culturale și paleoantropologice” constituie, fără îndoială, plus de informație oferită cititorului.

Capitolul 2 (21–31), intitulat sugestiv *Omul*, tratează problema procesului antropogenezei. Pentru a fi bine puse în evidență unele aspecte ale acestui proces, autorii au ca punct de pornire în acest demers *Oligocenul superior*, pentru ca accentul să cadă apoi pe dovezile antropologice ale *Pliocenului*. Fără a intra în prea multe detalii, firesc și explicabil totodată prin caracterul lucrării, se prezintă succint, localizat în timp și spațiu, principalele caracteristici ale *australopitecinelor* (p. 22, 23–24), ale lui *Homo erectus* (p. 24–25) sau ale lui *Sapiens sapiens*. În încheierea acestui capitol se trec în revistă și principalele dovezi osteologice descoperite pe teritoriul României (p. 29). În acest context sunt menționate și fragmentele de diafiză de tibie și femur descoperite la Bugiulești – Valea lui Greuceanu, atribuite unui probabil *Australanthropus olteniensis* (*Paradolichopithecus arvernensis geticus*). Trebuie să menționăm că specia avută în discuție este o maimuță cinomorfa

terestră cercopithecină ce aparține Villfranchianului recent¹.

Capitolul 3 este dedicat *Preistoriei arheologiei și Arheologiei preistorice* (p. 32–85), cuprinzând un istoric al preocupărilor privind dovezile antice și preistorice, insistându-se pe de o parte pe personalitățile ce au marcat pionieratul arheologiei, iar pe de altă, pe principalele situri arheologice din Europa, Africa, Orientul Apropiat și Mijlociu. Un scurt istoric al preocupărilor arheologice este realizat separat pentru teritoriul României (p. 46–51).

Un loc aparte în cadrul acestui capitol îl reprezintă *Metodele de cercetare (și datare) în arheologie*. În prima parte a acestui subcapitol cititorul este familiarizat cu ceea ce înseamnă *arheologie procesuală, sistemică, experimentală* etc., după care se discută pe scurt unele aspecte legate de *geomorfologie, sedimentologie, pedologie, stratigrafie* (p. 54–55). În continuare se prezintă principalele metode de datare absolută în arheologie (arheomagnetismul, termoluminescența, ¹⁴C, Potasiu-Argon etc.). Nu dorim să intrăm în detalii, ținem doar să facem precizarea că este improprie folosirea expresiilor *BP* (*Before Present*) și *BC* (*Before Christ*), ultima apărând ca dată calendaristică obținută prin scăderea lui 1950 din vârsta radiocarbon (p. 59). Astfel, suntem de părere că obținerea anilor calendaristici se face cu ajutorul curbelor de calibrare, bazate pe probe cu vârstă cunoscută (*known-age samples*), oel mai adesea lemn datat prin dendrocronologie (*dendrodate, calibrare dendrocronologică*)². În terminologia radiocarbon „*BP*” reprezintă o vârstă necalibrată în timp ce „*cal BP*” indică o dată calibrată³. Pe de altă parte, credem că ar fi fost foarte utilă prezentarea, pe scurt, și a „ceasului climatic” bazat pe înregistrarea variației izotopilor de oxigen⁴, a metodei Uraniu-Thoriu etc.

Tot în acest subcapitol sunt tratate *dendrocronologia, cronologia varvelor, palinologia, paleobotanica, paleofauna, malacologia, paleoantropologia*. În încheierea acestui capitol se trec în revistă principalele culturi și faciesuri culturale ale Paleoliticului și Mezoliticului.

Capitolul 4 (p. 86–214) este de departe cel mai consistent al volumului de față, tratând în evoluție cultural-cronologică descoperirile arheologice de pe

¹ Al. Păunescu, *Paleoliticul și mesoliticul din spațiul cuprins între Carpați și Dunăre*, București, 2000, p. 301.

² M. J. Aitken, *Science-based dating in archaeology*, Longman archaeology series, London, 1997, p. 92.

³ *Ibidem*, p. 93.

⁴ *Ibidem*, p. 12–17.

continentul european. Prezentarea clară și obiectivă ne scutește de a relua în cadrul prezentării de față discuțiile despre anumite faoiesuri culturale, de tranziție sau nu, despre anumite probleme de natură antropologică. De altfel multe dintre aceste probleme sunt departe de a fi lămurite în numeroasele studii de specialitate ce le-au pus în evidență. Prezentarea Paleoliticului din Europa, ca și a celui din Africa, Orient, Americă sau Australia (capitolele 5–9) cuprinde, pe lângă o consistentă discuție despre industria litică cioplită, subliniindu-se acolo unde a fost cazul trăsăturile caracteristice sub aspect tehnologic și tipologic, și o descriere a principalelor structuri de locuire, a structurilor de combustie, a manifestărilor artistice și spirituale, a paleofaunei, toate prinse într-un cadru cronologic și mai ales paleoclimatic. Așa cum ne-am obișnuit, realitățile arheologice din spațiul carpatic sunt prezentate separat, accentuându-se unele particularități sau evidențiindu-se unele probleme de periodizare sau de încadrare culturală existente.

Trimiterile bibliografice puse la dispoziție de autori, pe de o parte nu pot decât să întărească munca riguroasă depusă de autorii volumului, iar pe de alta

constituie certificarea obiectivității lor. Suportul grafic ce însoțește această lucrare, deși nu este numeros, este deosebit de reprezentativ pentru exemplificarea realităților arheologice avute în discuție de-a lungul întregii lucrări.

Fără a mai lungi discuția, ținem să precizăm că scopul prezentării noastre nu a fost acela de a scoate în evidență inerentele probleme apărute la tehnoredactarea volumului și nici a micilor inexactități rezultate, suntem convinși, din volumul mare de informație ce a trebuit sintetizată pentru a putea fi cuprinsă în paginile acestei cărți.

În concluzie, *Arheologia preistorică a lumii. Paleolitic – Mezolitic* este o apariție bibliografică, binevenită și deosebit de utilă în special în mediul universitar dar care, prin limbajul folosit și modul de tratare a subiectului poate fi accesibilă tuturor celor interesați de prima perioadă din evoluția istorică a omenirii.

ION CORNEL BĂLȚEAN